

Srpska pobuna u Hrvatskoj od 1991. do 1995. godine.

Maretić, Luka

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:065461>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-04-02**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA POVIJEST

LUKA MARETIĆ

ZAVRŠNI RAD

SRPSKA POBUNA U HRVATSKOJ U RAZDOBLJU OD 1991. DO 1995.
GODINE

Zagreb, rujan 2021.

FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

Odsjek za povijest

Srpska pobuna u Hrvatskoj u razdoblju od 1991. do 1995. godine

Završni rad

Student: Luka Maretić

Mentor: doc. dr. sc. Vladimir Šumanović

Sumentor: dr. sc. Mijo Beljo

Zagreb, rujan 2021.

SAŽETAK

Srpska pobuna u Hrvatskoj započinje 1990. i traje sve do 1995. godine. Priprema za srpsku pobunu svoje korijene ima razdoblju druge polovice 80-ih godina. Prvi važni dokument koji upućuje na to bio je Memorandum Srpske akademije nauka i umetnost (SANU). Srpski narod izvan i unutar Srbije predstavljao se kao „oštećeni narod“ unutar Jugoslavije što se navodi u Memorandumu SANU. Kao jedan od glavnih problema srpska politička elita navodi Ustav iz 1974. kojim su autonomne pokrajine Vojvodina i Kosovo unutar Jugoslavije dobile veće ovlasti. Ovaj Ustav nije dočekan u Srbiji s oduševljenjem dok je u ostalim saveznim zemljama on gledan iz perspektive veće samostalnosti. Glavni razlog je taj što je Ustav u Srbiji doživljavao kao gubljenje dominacije srpskih komunista u Jugoslaviji. Djelovanjem znanstvenih, kulturnih i novinarskih djelatnika stvarana je kroz desetljeće nakon Titove smrti, slika „izmučene“ i „prevarene“ Srbije. Tijekom 90-ih godina došlo se do zaključka kako su sve ove radnje bile su koordinirane s ciljem stvaranja tzv. „Velike Srbije“ koja bi uključivala veliki dio hrvatskog i bosansko hercegovačkog teritorija. Velikim mitinzima koji su tijekom ljeta 1990. organizirani na području Hrvatske . Uz pomoć JNA, pobunjeni hrvatski Srbi, kreću u otvoreni sukob s novoizabranim hrvatskim vlastima pod vodstvom predsjednika dr. Franje Tuđmana. Srpski pobunjenici su nakon zauzimanja dijelova hrvatskog teritorija oformili tzv. Republiku Srpsku Krajinu. Slom Republike Srpske Krajine označen je dvjema ključnim vojnim operacijama hrvatske strane: akcijom „Bljesak“ i akcijom „Oluja“. Akcijama „Bljesak“ i „Oluja“ prethodio je niz nekoliko vojnih operacija.

Ključne riječi: Memorandum SANU, Velika Srbija, Republika Srpska Krajina, Oluja

SADRŽAJ

1.	UVOD	1
2.	JUGOSLAVIJA NAKON SMRTI JOSIPA BROZA TITA	2
2.1.	Memorandum SANU	3
3.	PRVI VIŠESTRANAČKI IZBORI U HRVATSKOJ.....	4
4.	ODGOVORI SRPSKE STRANE NA USPOSTAVU NOVE HRVATSKE VLASTI.....	6
5.	STATUT SAO KRAJINE	8
6.	UBOJSTVO HRVATSKIH POLICAJACA U ZADRU, PLITVICAMA I BOROVI SELU	10
7.	REFERENDUM O HRVATSKOJ SAMOSTALNOSTI.....	12
8.	OTVORENA AGRESIJA JNA I SRPSKIH POBUNJENIKA U DRUGOJ POLOVICI 1991. GODINE.....	13
9.	PROGLAŠENJE REPUBLIKE SRPSKE KRAJINE	14
10.	VANCEOV MIROVNI PLAN I NJEGOVA PROVEDBA	15
11.	PAD REPUBLIKE SRPSKE KRAJINE.....	18
11.1.	Plan Z-4	18
11.2.	Bljesak	18
11.3.	Oluja	19
12.	ZAKLJUČAK	21
13.	BIBLIOGRAFIJA	22
13.1.	Literatura	22
13.2.	Web stranice.....	22

1. UVOD

Pad Berlinskog zida obilježio je pad komunističkog sustava u Europi. U skladu s tim val velikih promjena zahvaća Europu krajem 80-ih godina 20. stoljeća. Val promjena zahvatio je i područje tadašnje Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Unutar Jugoslavije krajem 80-ih do izražaja dolaze dvije vrste uređenja države. Jedna je bila struja decentralizirane države predvođena Slovenijom dok je druga bila struja centralizirane Jugoslavije sa sjedištem u Beogradu za koju su se zalagali srpski komunisti predvođeni Slobodanom Miloševićem. Srpski su komunisti zbog ostavarenja svojih ciljeva potaknuli niz nezadovoljstva srpskog pučanstva i u drugim saveznim zemljama Jugoslavije. Početkom 90-ih godina područje Hrvatske zahvaća najveći sukob nakon Drugog svjetskog rata na tlu Europe. Sukob je započeo dugo pripremanom pobunom hrvatskih Srba koji nisu htjeli prihvatiti samostalnost Hrvatske. Kako bi što bolje objasnili sukobe na tlu Hrvatske početkom devedesetih potrebno se vratiti u neposredno razdoblje nakon smrti predsjednika SFRJ – Josipa Broza Tita. U ovom radu bit će objašnjeno srpsko djelovanje od sredine 80-ih pa sve do raspada tzv. Republike Srpske Krajine.

Ovaj rad sastoji se od trinaest poglavlja gdje se opisuju početna djelovanja srpskog nacionalizma, početak pobune i odnos srpske strane prema Hrvatskoj i UN-u. U vremenu nakon Josipa Broza Tita u Jugoslaviji sve više jača srpska strana na važnim funkcijama unutar državnih struktura. Raspadom Jugoslavije kreće se u realizaciju plana „Velike Srbije“ koja je u suštini povod rata. Veliku ulogu u rasplamsavanju srpskog nacionalizma, koji je nastao iz raspalog srpskog komunizma, imala je srpska kulturna i znanstvena elita. Raznim mitinzima i govorima koji su vraćali daleko u prošlost, srpsko političko vodstvo u Srbiji kao i u Hrvatskoj provodilo je pripreme kojima bi podigli moral ljudi za rat koji će uslijediti. Hrvatska u to vrijeme radi na demokratskoj i legalnoj borbi za uspostavu neovisne države. Hrvatski Srbi će kasnije na teritoriju koji su okupirali zahvaljujući djelovanju komunističke JNA organizirati svoju nepriznatu republiku i tako otežati put hrvatskoj samostalnosti. Nakon što je dovoljno vojno ojačala i uz podršku svjetskih sila Hrvatska je pokrenula vojne operacije kojima je zaustavila pobunu na njenom teritoriju.

2. JUGOSLAVIJA NAKON SMRTI JOSIPA BROZA TITA

Nakon smrti Josipa Broza Tita 1980. dolazi do velike gospodarske krize u Jugoslaviji. Veliki problem bili su: nedostatak radnih mjesta, inflacija i veliki javni dug. Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija (SFRJ) je bila država na čelu koje se nalazila Komunistička partija Jugoslavije. Na čelo države umjesto doživotnog predsjednika dolazi Predsjedništvo SFRJ koje se sastojalo od devet članova (predsjednik Centralnog komiteta (CK) Saveza komunista Jugoslavije (SKJ) i po jedan predstavnik iz svake od saveznih republika i pokrajina). Predsjedništvo je funkcioniralo na principu da se svake godine na čelu predsjedništva nalazio predstavnik druge republike ili pokrajine. Za razliku od prijašnje vladavine Josipa Broza Tita, koji je mogao riješiti pojedine krizne situacije svojim autoritetom, Predsjedništvo nije imalo toliko jak autoritet kojim bi se moglo suprotstaviti srpskom komunističkom vodstvu i ekonomskoj krizi. Pojedini članovi Predsjedništva u drugoj polovici 80-ih bili su podrška srpskom nacionalizmu (kao npr. Slobodan Milošević).

Unutar Jugoslavije nakon Titove smrti imamo različita stajališta o uređenju Jugoslavije. Različitost mišljenja imamo na primjeru Srbije i Slovenije. Slovenija je za razliku od ostalih republika SFRJ imala veći mnogo veći životni standard i nije joj odgovarala centralizirana jugoslavenska država. Srbija se zalagala za centraliziranu državu koja bi joj omogućila razne prihode koji bi dolazili u glavnu državnu blagajnu u Beogradu odakle bi se vršila raspodjela prihoda pojedinim državama. Nezadovoljstvo decentralizacijom počelo se iskazivati u visokim srpskim znanstvenim krugovima. Centar nezadovoljstva bila je Srpska akademija nauka i umetnosti te Udruženje književnika Srbije. Iz njihove percepcije proizašlo je mišljenje kako je srpska strana oštećena od strane Tita i komunističke partije. Kao razlog tomu navodili su da je jaka Jugoslavija moguća samo ako je Srbija oslabljena. Vodstvo srpskih komunista i intelektualaca nije bilo zadovoljno ni Ustavom iz 1974. godine. Ustavom iz 1974. jugoslavenske savezne države i pokrajine dobile su veću autonomiju kroz razne ovlasti koje su im garantirane ustavom. Glavni akter ovakvih razmišljanja u srpskim elitnim znanstvenim krugovima bio je Dobrica Ćosić.¹ Dobrica Ćosić je bio srpski književnik koji će u ovom vremenu postati glavni inicijator Memoranduma SANU.²

¹ Nikica BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990.-1995.*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2005, 27

² Proleksis enciklopedija, *Ćosić, Dobrica* [<https://proleksis.lzmk.hr/16636/>], zadnji pristup 24. kolovoza 2021.]

2.1. Memorandum SANU

Djelovanjem srpskih medija u drugoj polovici 80-ih godina 20. stoljeća pokreće se buđenje srpskog nacionalizma koji će dovesti do otvorenog sukoba na području Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Kosova. Zadatak medija bilo je prikazati srpski narod kao ugrožen, prije svega u Hrvatskoj i na Kosovu.³ Medijska priprema vidljiva je u beogradskim „Večernjim novostima“. Ovaj list je 24. i 25. rujna 1986. godine tiskao tzv. „Memorandum SANU“. U Večernjim novostima izlazi pod naslovom „O aktuelnim društvenim pitanjima u našoj zemlji“. Memorandum je bio podijeljen na dva dijela: „Krizna jugoslavenske privrede i društva“ i „Položaj Srbije i srpskog naroda“.⁴ Dokument je izrađen od strane srpske znanstvene elite. Kao što je vidljivo po poglavljima, Memorandum je u jednom dijelu govorio o gospodarskoj krizi, a u drugom upućivao na štete koje je srpski narod trpio zbog posljednjeg jugoslavenskog Ustava. U djelu se navodi kako je Titova politika srpskoj strani naštetila i stavila ih u lošiji položaj prema, kako oni to navode, „antisrpskoj koaliciji“ koju su činili Kosovo, Slovenija i Hrvatska.⁵ Ovaj dokument predstavlja početnu točku velikosrpske agresije, a u prilog tomu ide i komentar novinara „Večernjih novosti“ iz 24. rujna 1986. koji smatra kako sadržaj Memoranduma „zvuči kao poziv na novo prolivanje krvi“.⁶ Memorandum je od strane SANU-a službeno objavljen tek 1995. godine.⁷

³ Ante NAZOR, *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990-ih (Republika Hrvatska i Domovinski rat: pregled političkih i vojnih događaja 1990., 1991. – 1995./1998.) / Greater Serbia aggression against Croatia in the 1990s (The Republic Croatia and the Homeland War: Overview of political and military developments 1990, 1991 – 1995/1998)*, Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, Zagreb, 2011, 19

⁴ Jakov SIROTKOVIĆ, „*Ekonomska komponenta iluzije centralnosti*” (<<https://hrcak.srce.hr/105723>>, zadnji pristup 25. kolovoza 2021.)

⁵ N. BARIĆ, n. dj., 27

⁶ A. NAZOR, n. dj., 20

⁷ Jakov SIROTKOVIĆ, „*Ekonomska komponenta iluzije centralnosti*” (<<https://hrcak.srce.hr/105723>>, zadnji pristup 26. kolovoza 2021.)

3. PRVI VIŠESTRANAČKI IZBORI U HRVATSKOJ

Početak 1989. u Hrvatskoj nastaju dvije glavne inicijative za osnutak političkih stranaka. Prva je došla od Slavka Goldsteina i Vlade Gotovca koji će krenuti putem utemeljenja Hrvatskog socijalno-liberalnog saveza (HSLŠ), dok druga inicijativa dolazi od ljudi okupljeni oko dr. Franje Tuđmana i braće Veselica. Oni će krenuti putem utemeljenja Hrvatske demokratske zajednice (HDZ). Dana 19. siječnja 1989. godine održan je sastanak od iznimnog značenja u vikendici Ante Ledića u Stošincu pokraj samoborske Plešivice. Sastanku je prisustvovalo niz osoba koje će kasnije imati važnu ulogu u višestranačkom životu Republike Hrvatske.⁸ Poslije osnivanja Hrvatsko socijalno-liberalnog saveza i Hrvatske demokratske zajednice, u Hrvatskoj su osnovane još mnoge druge udruge i stranke poput Mirotvornog demokratskog pokreta i Društva za jugoslavensku europsku suradnju. Predstavnici tih stranki i udruga bili su aktivisti „alternativne političke scene“ u Hrvatskoj, stoga su se odlučili sastati 28. rujna 1989. godine u Zagrebu, na kojemu su izrazili svoja stajališta o totalitarizmu, slobodi mišljenja i mogućem građanskom ratu u SFRJ.⁹ Tražili su da vladajući u SR Hrvatskoj prekinu šutnju i objasne što misle o političkoj krizi koja je snašla SFRJ. Prvi se oglašio Sabor SR Hrvatske i utvrdio svoja mišljenja saborskim „Stavovima i zaključcima“. Osuđuju one koji, služeći se lažima, „govore o tzv. genocidnom biću hrvatskoga naroda“ i o „ugrožavanju prava Srba u Hrvatskoj i o njihovoj tobožnjoj asimilaciji“.¹⁰ U takvoj kriznoj situaciji oglašio se i Savez komunista Hrvatske, te su se izjasnili za „oslobođenje svih političkih zatvorenika, prekid svih političkih procesa, višepartijski sistem.“¹¹

Hrvatske komunističke vlast, pod pritiskom javnosti i promjena u Sloveniji, u siječnju 1990. godine provode izmjene u zakonu kako bi se proveli legalni višestranački izbori. 23. veljače 1990. godine predsjednik sabora Socijalističke Republike Hrvatske (SRH), Žarko Domljan, donosi odluku o raspisivanju izbora za zastupnike za Sabor SRH. Pojavu demokratizacije u Hrvatskoj srpska je strana pokušavala raznim sredstvima prikazati kao obnovu ustaštva. Jedan od primjera je tzv. „događanje srpskog naroda“ na Petrovoj Gori kod Karlovca u veljači i ožujku 1990. godine. Ovakav prosvjed bio je slika brojnih mitinga srpske

⁸ Nevio ŠETIĆ, *Ostvarenje suvremene hrvatske države. Od pojave višestranačja 1989. do nastanka samostalne, međunarodno priznate i teritorijalno cjelovite Republike Hrvatske*, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli – Geaidea, Pula, 2013, 167.

⁹ N. ŠETIĆ, n. dj., 172

¹⁰ N. ŠETIĆ, n. dj., 173

¹¹ N. ŠETIĆ, n. dj., 174

strane krajem 80-ih godina. Naime, na ovim događajima mogli su se vidjeti i čuti razni protuhrvatski govori, velikosrpski govori, slike Slobodana Miloševića, ali i prijetnje tadašnjem hrvatskom političkom vodstvu. Vodstvo hrvatskih komunista predvođeno Ivicom Račanom oštro je osudilo ovakve ispade. Još jedan događaj koji je bio potaknut raspisivanjem prvih višestranačkih izbora je onaj u Benkovcu. Tijekom 18. ožujka 1990. u Benkovcu je održan skup Hrvatske demokratske zajednice. Na tom skupu jedan je od srpskih ekstremista pokušao izvršiti atentat na predsjednika stranke Franju Tuđmana. Atentat nije uspio, a hrvatsko vodstvo osudilo je i ovaj događaj.¹² Upravo će Hrvatska demokratska zajednica (HDZ), predvođena Franjom Tuđmanom, odnijeti pobjedu na prvim višestranačkim izborima održanim u dva navrata: 22. i 23. travnja te 6. i 7. svibnja 1990. godine. Što je ova pobjeda značila možda nam najbolje svjedoče riječi koje je napisao Mario Nobile: „Može se reći da je pobjedom HDZ-a na prvim slobodnim izborima u Hrvatskoj došlo do definitivnog, iako ne odlučnog zaokreta ka hrvatskom državotvornom programu, zbog zatečenih odnosa, opreznog internacionaliziranja hrvatskog pitanja postupnog preuzimanja institucija od strane nove vlasti i građenja nacionalnog konsenzusa, pomirenja i jedinstva kao pripreme za svaki mogući rasplet.“¹³

¹² A. NAZOR, n. dj., 27

¹³ Ante NAZOR, Tomislav PUŠEK, *Domovinski rat – Pregled političke i diplomatske povijesti*, Nakladni zavod Globus, Hrvatsko memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, Zagreb, 2018, 33

4. ODGOVORI SRPSKE STRANE NA USPOSTAVU NOVE HRVATSKE VLASTI

Političko vodstvo hrvatskih Srba odgovorilo je na uspostavu nove vlasti u Hrvatskoj kroz dva ključna događaja: osnivanjem Zajednica općina sjeverne Dalmacije i Like te pobunom srpskih policajaca policijske postaje u Kninu i blokadom prometnica sjeverne Dalmacije, što je označila početak tzv. „Balvan revolucije“.

Dana 27. lipnja 1990. godine donijeta je odluka o osnivanju Zajednice općina sjeverne Dalmacije i Like. Zajednica je obuhvaćala općine: Benkovac, Knin, Obrovac, Donji Lapac i Titovu Korenicu. Kao opravdanje za osnivanje Zajednice srpska strana se poslužila gospodarskom izlikom, to jest da se zajednica općina osniva zbog „bržeg razvoja nerazvijenih opština“ te da joj nije za cilj „ugrožavanje suvereniteta ili privrednog jedinstva Republike Hrvatske“. Za predsjednika Zajednice izabran je Milan Babić koji je proglasio njen osnutak 1. srpnja 1990. godine na Kosovu polju kod Knina.¹⁴ Osnutkom Zajednice općina srpska strana je udarila temelj budućoj tvorevini Srpske autonomne oblasti Krajine (SAO Krajine). Drugi ključni događaj bio je pobuna policajaca u kninskoj postaji. Pedeset pripadnika kninske policijske stanice uputilo je otvoreno pismo objavljeno 3. srpnja 1990. godine u Slobodnoj Dalmaciji i beogradskoj Politici. Prema njihovom pismu navedeno je kako nisu zadovoljni novim odorama i nazivom (redarstvo) koje ih podsjeća na režim bivše NDH. Ovakve izjave su bile daleko od istine, ali sa njima se htjela pokazati nelojalnost prema novoj vlasti u Hrvatskoj.¹⁵

Tadašnji ministar unutrašnjih poslova Hrvatske Josip Boljkovac, sekretar Općinskog SUP-a Šibenika Ante Bujas i kninski policajci održali su sastanak u Kninu 5. srpnja 1990. godine. Tom sastanku prisustvovao je i kninski inspektor Milan Martić koji će kasnije postati ministar unutrašnjih poslova tzv. Republike Srpske Krajine (RSK).¹⁶ Zahtjevi srpske strane bili su: zabrana suspendiranja potpisnika pisma i osnivanje općinskog SUP-a u Kninu (kao glavni razlog za osnivanje navode to da je Knin sjedište Zajednice općina sjeverne Like i Dalmacije). Josip Boljkovac pristao je na ove zahtjeve, a 5. srpnja se u tzv. Republici Srpskoj Krajini 1993. godine proglasio danom službi sigurnosti.¹⁷ Ovim

¹⁴ N. BARIĆ, n. dj., 66

¹⁵ N. BARIĆ, n. dj., 68

¹⁶ N. BARIĆ, n. dj., 69

¹⁷ N. BARIĆ, n. dj., 70

dogadajima započela je Balvan revolucija koja je bila obilježena blokadom prometnica koje su vodile prema Kninu i okolnim mjestima sa srpskom većinom.

5. STATUT SAO KRAJINE

Nakon događaja koji su označili početak „Balvan revolucije“, u jesen i ranu zimu 1990. godine vodstvo hrvatskih Srba počelo je donositi planove, odredbe i zaključke koji su se doticali položaja i prava Srba na teritoriju Hrvatske. Sastanci vodećih počeli su u Gračacu gdje se 20. listopada sastao Izvršni odbor SDS –a. Odbor je raspravljao o pitanjima srpskog naroda na teritoriju Hrvatske ukoliko ona ostane u Federaciji i ukoliko napusti istu te su doneseni daljnji planovi za obje solucije. Donesenim planovima, SNV je dobilo ovlasti pravno provesti pitanje autonomije te o tome pregovarati s hrvatskim vlastima. Autonomiju su Srbi pokušali prikazati kao njihovo prirodno pravo na samoopredjeljenje, odnosno pravo na odcjepljenje i priključivanje Jugoslaviji. Sljedeći sličan skup održao se 12. prosinca u Titovoj Korenici gdje je donesen Statut SAO krajine koja je trebala obuhvatiti ličke i sjevernodalmatinske općine. Sadržaj statuta jasno pokazuje kako je vodstvo pobunjenih Srba namjeravalo Krajinu pripojiti Srbiji, nazivajući je srpskom povijesnom i etnički pokrajinom. Već sljedećeg dana, skica statuta je bila predana Franji Tuđmanu, predsjedniku Sabora RH Žarku Domljanu, Predsjedništvu SFRJ, Odboru za Ustavna pitanja SFRJ te Ustavnoj komisiji Hrvatskog sabora.¹⁸ Kako bi hrvatsko vodstvo lakše prihvatilo Statut, SAO Krajina bila je prezentirana kao teritorijalna jedinica slična onima u Španjolskoj i Italiji. Statut je predložen službeno 19. prosinca u Kninu te je predstavljen kao temeljni dokument osnutka Krajine. Krajina je prijedlogom Statuta bila opisana kao teritorijalno autonomna jedinica koja se nalazi u sklopu Republike Hrvatske i SFRJ te je kao njeno sjedište trebao biti Knin. Prema tim planovima vlasti SAO Krajine pod svojom su kontrolom trebale imati financijsku samostalnost, vlastito gospodarstvo, autonomiju oblasti, zdravstvo, kulturu i obrazovanje.. Također, pravosuđe i policija SAO Krajine bili bi odvojeni od hrvatskog pravosuđa i policije.¹⁹ Statut je bio opće prihvaćen u većinski srpskim općinama pa je samo dva dana nakon prijedloga, 21. prosinca u Kninu proglašena paradržava SAO Krajina. Tada je na Kninskoj tvrđavi, u prisustvu Milana Babića i Jovana Raškovića, izvješena srpska zastava. Privremenim vođom Krajine proglašen je Milan Babić koji je bio na čelu Izvršnog vijeća, odnosno bio je predsjednik vlade navedene paradržave.

¹⁸ N. BARIĆ, n. dj., 93

¹⁹ N. BARIĆ, n. dj., 94

Sredinom 1990. i početkom 1991. počeli su se održavati referendumima na kojima se odlučivalo o priključivanju općina s većinskim srpskim stanovništvom sastavu SAO Krajine. Međutim, nije bilo jednako u svim općinama. Općina Kostajnica primjer je pravno ilegalnog pristupanja SAO Krajini koji se provodi bez referenduma pod izlikom sukoba na Plitvicama 31. Ožujka 1991. godine.²⁰ Slična stvar dogodila se i u okviru općine Vojnić gdje su se srpske mjesne zajednice izdvojile iz svojih matičnih općina te pridružile Vojniću koji se nalazio u sastavu SAO Krajine.²¹

Osim na području Like, Korduna i Dalmacije, 1991. počela je jačati politička aktivnost među pobunjenim Srbima u zapadnoj Slavoniji. Ideja je praktički bila ista kao i u već postojećoj SAO Krajini – autonomija općina/ mjesta /naselja s većinski srpskim stanovništvom. Aktivnosti slavonskih Srba, kao i u Dalmaciji, vodio je SDS. Prve zapadnoslavonske općine koje su se izdvojile i spojile s općinom Pakrac bile su Novska, Nova Gradiška i Požega. Pakrac je trebao postati sjedište Srpske autonomne oblasti u zapadnoj Slavoniji.²² Konačno, općina Pakrac priključena je SAO Krajini 22. veljače 1991. Iako je Pakrac tada pristupio SAO Krajini, na području Slavonije je u kolovozu formirana Srpska Autonomna Oblast Zapadna Slavonija koja će kasnije biti u ujedinjena s ostalim dijelovima u Republiku Srpsku Krajinu.

²⁰ N. BARIĆ, n. dj., 95

²¹ N. BARIĆ, n. dj., 96

²² N. BARIĆ, n. dj., 98

6. UBOJSTVO HRVATSKIH POLICAJACA U ZADRU, PLITVICAMA I BOROVI SELU

Srbi u Hrvatskoj počeli su svoje nezadovoljstvo iskazivati putem oružanih sukoba s pripadnicima hrvatske policije. Iz ovih sukoba imamo prve žrtve. Naime, 31. ožujka 1991. hrvatska je policija potisnula srpske pobunjenike sa prostora Nacionalnog parka Plitvička jezera u pravcu Korenice. U ovim borbama poginuo je hrvatski policajac Josip Jović - prva žrtva srpsko-hrvatskog sukoba.²³ Nakon sukoba na Plitvicama, 5. travnja 1991., srpska strana je tražila očitovanje JNA u slučaju ponovnog pokušaja uspostave hrvatske kontrole nad pobunjeničkim srpskim teritorijem. JNA se izjasnila kako neće dopustiti ovakva djelovanja hrvatske strane i da će silom sprječiti ovakve pokušaje.²⁴

Raznim mitinzima srpska strana je sve više potpirivala sukobe. Jedan od takvih mitinga bio je i onaj u selu Jagodnjak u Baranji 21. travnja 1991. godine. Tu je govor održao Milan Paroški koji je u svojim govorima dao do znanja okupljenoj masi kako zapravo slavonsko i srijemsko područje spada pod srpske zemlje. Nedugo nakon ovog govora, u noći s 1. na 2. svibnja 1991. dogodio se masakr nad dvanaest hrvatskih policajaca koji su napadnuti iz zasjede u Borovu Selu u blizini Vukovara. Napad je bio organiziran od strane srpskih ekstremista koji su bili članovi Radikalne stranke Vojislava Šešelja. Napad na hrvatske policajce predvodio je Vukašin Šoškočanin. Nakon nekoliko sati borbe poslana je JNA koja je kao zadatak imala osigurati graničnu, tzv. tampon zonu, između pobunjenih Srba i hrvatskih policajaca.²⁵ Nakon što su uvučeni u klopku duboko u selo, hrvatski policajci našli su se u okruženju. JNA je imala zadatak izvršiti pregovore kojim bi se ovaj sukob razriješio. Kako su tekli pregovori i koliko je zapravo JNA bilo stalo do smirivanja situacije svjedoči izvješće tadašnjeg potpukovnika Dušana Lončara koji je vodio pregovore

„Jedan od meštana, koji se predstavio kao Vule, rekao je kako je on jedan od rukovodećih ljudi i da želi da sve MUP-ovce pobije jer su kao razbojnici upali u selo pucajući na sve živo, a da u ambulanti i pošti drže žene i decu kao taoce, te da sa takvim ljudima nema pregovora. Rekao sam mu da imam zadatak da sprečim daljni sukob, da pripadnici MUP-a napuste selo, a da ću prethodno osloboditi taoce. Ovo nije prihvaćeno od strane pregovarača. Nakon ovog

²³ N. BARIĆ, n. dj., 116

²⁴ N. BARIĆ, n. dj., 117

²⁵ A. NAZOR, T. PUŠEK, n. dj., 85

razgovora otišao sam u poštu i utvrdio da se u istoj nalazi nekoliko dece i žena i da nema pripadnika MUP-a, ali da jednostavno ne mogu da izađu zbog vatre koja se otvarala.“²⁶

Ovakvim djelovanjima srpska strana je jasno prikazivala što će se dogoditi na svim onim područjima Republike Hrvatske gdje Srbi čine većinu. Nažalost ovim događajem nije završio srpski pokolj nad hrvatskim policajcima. Istog dana dogodilo se još jedno ubojstvo u mjestu Polači u blizini Zadra. Mjesto Polača nalazilo se na prometnoj dionici koja je spajala grad Benkovac i Biograd na Moru. Mjesto je imalo većinsko srpsko stanovništvo.²⁷ U jednoj od ophodnja hrvatske policije kroz područje sela smrtno je ranjen pripadnik zadarske specijalne jedinice policije Franko Lisica.²⁸ Kao odgovor na ove događaje i nemogućnosti pregovora sa Srbima hrvatska vlada je premjestila poslove iz policijskih postaja Gračac, Donji Lapac i Titova Korenica u Gospić, a postaje Benkovac i Obrovac u Zadar.²⁹ Ubojstvo hrvatskih policajaca zapravo je bila najava velikosrpske agresije na Republiku Hrvatsku.

²⁶ A. NAZOR, T. PUŠEK, n. dj., 86

²⁷ Natko MARTINIĆ JERČIĆ, Ante NAZOR, “ *Ubojstva hrvatskih policajaca 2. svibnja 1991. – najava velikosrpske agresije na Hrvatsku*”

(https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=321805&lang=hr), zadnji pristup 26. kolovoza 2021.), str. 139

²⁸ N. MARTINIĆ JERČIĆ, A. NAZOR, n. dj., 141

²⁹ N. MARTINIĆ JERČIĆ, A. NAZOR, n. dj., 142

7. REFERENDUM O HRVATSKOJ SAMOSTALNOSTI

Nakon događanja u Borovu selu i Poličniku kod Zadra hrvatsko rukovodstvo odlučilo se na raspisivanje referenduma o hrvatskoj samostalnosti. Dana 19. svibnja 1991. održan je referendum koji se sastojao od dva pitanja. Jedno od pitanja bilo je na plavom listiću, a drugo na crvenom. Pitanja su bila iduća:

1. Jeste li za to da Republika Hrvatska, kao suverena i samostalna država, koja jamči kulturnu autonomiju i sva građanska prava Srbima i pripadnicima drugih nacionalnosti u Hrvatskoj, može stupiti u savez suverenih država s drugim republikama (prema prijedlogu Republike Hrvatske i Republike Slovenije za rješenje državne krize SFRJ)?
2. Jeste li za to da Republika Hrvatska ostane u Jugoslaviji kao jedinstvenoj saveznoj državi (prema prijedlogu Republike Srbije i Socijalističke Republike Crne Gore za rješenje državne krize u SFRJ)?³⁰

Na prvo pitanje 93% glasova imalo je pozitivan odgovor, a na drugo 92% glasova imalo je negativan odgovor. Ovakva statistika referenduma donijela je 25. lipnja 1991. proglašenje suverene i samostalne Republike Hrvatske od strane Hrvatskog sabora. Nakon ovog događaja hrvatska i slovenska strana stavili su tromjesečni moratorij na odluku o osamostaljenju. Ovaj moratorij bio je zatražen od strane Europske zajednice kako bi se jugoslavenska kriza tijekom toga razdoblja razriješila mirnim putem.³¹ Po završetku moratorija 8. listopada 1991. Hrvatske je proglasila raskid svih veza sa SFRJ. U razdoblju trajanja moratorija JNA se otvoreno stavila na stranu srpskih pobunjenika koji su svojim razaranjima krenuli na izbijanje granica velike Srbije „Virovitica-Karlovac-Karlobag“.³²

³⁰ Hrvatski sabor, *19. svibnja - Referendum o hrvatskoj samostalnosti* [<https://www.sabor.hr/hr/o-saboru/povijest-saborovanja/vazni-datumi/19-svibnja-referendum-o-hrvatskoj-samostalnosti>], zadnji pristup 27. kolovoza 2021.]

³¹ N. BARIĆ, n. dj., 119

³² N. BARIĆ, n. dj., 122

8. OTVORENA AGRESIJA JNA I POBUNJENIH HRVATSKIH SRBA U DRUGOJ POLOVICI 1991. GODINE

Zbog nezadovoljstva zakonski legalnog proglašenja hrvatske neovisnosti, srpska je strana predvođena Milanom Babićem izdala priopćenje 26. lipnja 1991. kojim je tu odluku proglasila jednostranom. Bojkotirajući ovaj referendum, hrvatski Srbi su zapravo sami stvorili tu jednostranu odluku protiv koje su se pobunili. JNA je uvidjela lošu srpsku organiziranost na teritoriju Republike Hrvatske. Svojim djelovanjem JNA je još početkom 1991. godine odabrala stranu, ali u periodu između lipnja i kolovoza otvoreno se svrstala na stranu srpskih pobunjenika.³³ JNA je koncentrirala veliki broj svojih snaga na područje istočne Hrvatske gdje se odigrala jedna od najkrvavijih bitaka Domovinskog rata – Bitka za Vukovar. Grad se nalazio pod konstantnim napadima od kolovoza do studenog 1991. godine. U tom razdoblju poginulo je oko 1850 branitelja i oko 1600 civila. Glavni stožer Hrvatske vojske (HV-a) procjenjuje da je na protivničkoj strani u borbama uništeno oko 600 oklopnih vozila i nekoliko tisuća vojnika.³⁴ Nakon osvajanja grada počinjeni su brojni zločini od strane srpskih paravojskih formacija i JNA. Najpoznatiji zločin bio je onaj na obližnjem poljoprivrednom dobru Ovčara. Na Ovčari je mučeno i ubijeno oko 200 ranjenika koji su silom odvedeni iz vukovarske bolnice.³⁵

³³ N. BARIĆ, n. dj., 120

³⁴ Davor MARIJAN, *Bitka za Vukovar* (<https://hrcak.srce.hr/11352_398>, zadnji pristup 12. rujna 2021.), str. 398

³⁵ Leksikografski zavod Miroslav Krleža, *Vukovar* [<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=65649>, zadnji pristup 27. kolovoza 2021.]

9. PROGLAŠENJE REPUBLIKE SRPSKE KRAJINE

Nakon ratnih događanja tijekom 1991. srpska strana je počela raditi na zajedničkoj želji o međunarodnom priznanju. Za to im je bilo potrebno novo uređenje pa se 19. prosinca 1991. godine u Kninu sastala sjednica SAO Krajine. Ova sjednica bila je ustavotvorna Skupština SAO Krajine na kojoj se proglasila Republika Srpska Krajina i donio se njen Ustav. Teritorij Krajine uspostavljen je spajanjem triju spskih oblasti: Zapadne Slavonije, Baranje i Zapadnog Srijema te Krajine koja je obuhvaćala zapadni dio hrvatskog teritorija. Središtem novoosnovane tzv. Republike Srpske Krajine proglašen je grad Knin. Prvi predsjednik nepriznate države bio je Milan Babić.³⁶ Povezanost RSK s matičnom Srbijom bila je vidljiva i putem državnih simbola kao npr. zastave trobojnice crveno-plavo-bijele boje, a na grbu se nalazio bijeli dvoglavi orao. Himna koja je proglašena službeno nosila je naziv „Bože pravde“, koja je i danas službena himna Republike Srbije.³⁷

³⁶ N. BARIĆ, n. dj., 146

³⁷ N. BARIĆ, n. dj., 147

10. VANCEOV MIROVNI PLAN I NJEGOVA PROVEDBA

Ujedinjeni narodi (UN) vidjeli su ozbiljnost situacije na području bivše Jugoslavije i 25. rujna 1991. godine donijeli Rezoluciju broj 713 Vijeća sigurnosti.³⁸ Istoga dana uveden je i embargo oružja koji je hrvatskoj strani znatno otežao obranu, a velikosrpskoj agresiji dao dodatni zamah zbog posjedovanja velike količine oružja JNA.³⁹ Na čelu UN-a kao glavni tajnik nalazio se Javier Perez de Cuellar. De Cuellar je navodi kako je rezolucija početak razvete između Ujedinjenih naroda i Europske zajednice. Cilj dviju međunarodnih organizacija bio je u što kraćem periodu prekinuti razna razaranja na području bivše Jugoslavije.⁴⁰ Rezolucija 713 bila je zapravo prvi potez kojim se vanjske sile uključuju u rješavanje krize. Na sastanku u Haagu, koji je održan 8. listopada 1991. godine između jugoslavenskih republika i Europske zajednice, sudjelovao je prvi tvorac mirovnog sporazuma za Jugoslaviju Cyrus Vance. Cyrus Vance je na sastanku bio u ulozi izaslanika glavnog tajnika Ujedinjenih naroda.⁴¹ Početna zadaća Cyrusa Vancea bila je pronalaženje rješenja za jugoslavenski sukob.⁴² Tijekom 23. studenog 1991. u Ženevi je posredstvom Cyrusa Vancea dogovoren odlazak posljednjih snaga JNA s područja Hrvatske i prekid neprijateljstva. Dogovor je potpisan između Franje Tuđmana, Slobodana Miloševića i generala Veljka Kadrijevića tadašnjeg saveznog sekretara za odbranu SFRJ.⁴³ Upravo 27. studenog 1991. godine Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda donijelo je Rezoluciju broj 721 kojom se od glavnog tajnika zatražilo preuzimanje mirovne operacije u Jugoslaviji. Mirovni plan izašao je u javnost 11. prosinca 1991. godine, a njegovi glavni sastavljači bili su Cyrus Vance i Murrack Goulding, pomoćnik glavnog tajnika. Tuđman i Milošević prihvatili su taj plan.⁴⁴ Ovim planom snage Ujedinjenih Naroda trebale su se rasporediti na područjima po Hrvatskoj. Područja po zaštiti UN-a nosila su naziv UNPA odnosno United Nations Protected Areas. Područja pod zaštitom UNPA obuhvaćala su teritorije koji su pobunjeni Srbi i JNA zauzeli tijekom 1991. godine. Zapadna Slavonija, Istočna Slavonija i Baranja te Krajina našli bi se po zaštiti UN-a.⁴⁵ Mirovni plan u Krajini nije naišao na odobrenje krajiških vlasti. Tadašnji

³⁸ Ivica MIŠKULIN “ *Republika Hrvatska i mirovna operacija Ujedinjenih naroda: kada, kako i zašto je došlo do njezine realizacije?*” (<https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=151666>, zadnji pristup 27. kolovoza 2021.), str. 126

³⁹ N. BARIĆ, n. dj., 147

⁴⁰ I. MIŠKULIN, n. dj., 126

⁴¹ I. MIŠKULIN, n. dj., 128

⁴² I. MIŠKULIN, n. dj., 129

⁴³ I. MIŠKULIN, n. dj., 137

⁴⁴ N. BARIĆ, n. dj., 147

⁴⁵ N. BARIĆ, n. dj., 148

predsjednik RSK, Milan Babić smatrao je kako je dolazak snaga UN-a prihvatljiv isključivo ako se snage postave na granice između zaraćenih strana. Babić je smatrao kako RSK treba zaštitu od „hrvatskih fašista“.⁴⁶ Početkom 1992. godine Slobodan Milošević je organizirao skupštinu predsjedništva SFRJ na kojoj su sudjelovali i bosansko-hercegovački Srbi i brojni sudionici krajiške političke elite.⁴⁷ Na ovoj skupštini Milošević je nastojao pridobiti krajiške Srbe u prihvaćanju Vanceova plana. U svom naumu Slobodan Milošević je uspio zahvaljujući predsjedniku Skupštine SAO Krajine, Mili Paspalju. Paspalj je podržao Miloševića i okrenuo se protiv Babića.⁴⁸

Zbog nepoštivanja demilitarizacije i povratka hrvatskog stanovništva na područja pod srpskom okupacijom hrvatska je strana tijekom 1992. i 1993. godine poduzela neke vojne operacije.⁴⁹ U lipnju 1992. godine Hrvatska je provela vojnu akciju poznatu pod nazivom „Miljevački plato“. Tadašnja općina Drniš, kojoj su je pripadalo selo Miljevci, prema Vanceovom planu bila je dio tzv. „ružičastih zona“. UN je prema Vanceovom planu trebao osiguravati pojedine općine. Pobunjeni Srbi i JNA su tijekom 1991. godine zauzeli dijelove koji nisu definirani kao zaštićena područja. Upravo to su bile tzv. „ružičaste zone“ čiji je povratak Hrvatska tražila. Savezna Republika Jugoslavija (SRJ) i srpska strana pobunile su se protiv ovoga zahtjeva tvrdeći kako u tim područjima živi srpsko stanovništvo. Ubrzo je došao odgovor Zagreba u kojem se navodi kako Hrvatskoj nije bitan nacionalni sastav pojedinih općina već zaštita stanovništva bez obzira na nacionalnost. Pobunjeni Srbi i tadašnje vlasti u Beogradu smatrali su kako je ovakav zahtjev neprihvatljiv.⁵⁰ Hrvatska vojska i policija dobile su zadaću za oslobađanje miljevačkog prostora koji je pobunjenim Srbima služio za granatiranje Šibenika. Tijekom 21. lipnja 1992. godine hrvatska vojska potisnula je srpske snage prema Drnišu i ovladala ovim područjem.⁵¹ Prema odluci Vijeća sigurnosti UN-a Hrvatskoj su se trebala vratiti područja „ružičastih zona“, ali srpska strana nije popuštala UN-u. Zbog toga je 18. siječnja 1993. godine održan je sastanak između predstavnika Ujedinjenih naroda Cedrica Thornoberrya i tadašnjeg ministra unutrašnjih poslova RSK Milana Martića. Razgovaralo se o uspostavi prometnih veza između tzv. RSK i Hrvatske.⁵² Zatraženo je od

⁴⁶ N. BARIĆ, n. dj., 151

⁴⁷ N. BARIĆ, n. dj., 154

⁴⁸ N. BARIĆ, n. dj., 155

⁴⁹ Ante NAZOR, Janja SEKULA GIBAČ, *“Proces pokušaja normalizacije hrvatsko-srpskih odnosa i mirne reintegracije Republike Srpske Krajine 1994./1995. na okupiranom području zapadne Slavonije”* (<https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=180505>, zadnji pristup 28. kolovoza 2021.), str. 7

⁵⁰ N. BARIĆ, n. dj., 178

⁵¹ N. BARIĆ, n. dj., 179

⁵² N. BARIĆ, n. dj., 184

predstavnik RSK da se omogući uspostava prometa preko Masleničkog ždrila. Srpska strana je to odbila, a predsjednik Tuđman na temelju odbijanja ovog zahtjeva pokreće vojnu akciju „Gusar“. Akcija je započela 22. siječnja 1993. napadom na srpske položaje u zadarskom zaleđu.⁵³

⁵³ N. BARIĆ, n. dj., 185

11. PAD REPUBLIKE SRPSKE KRAJINE

11.1. Plan Z-4

Plan Zagreb 4 ili skraćeno Plan Z-4 bio je plan koji se pojavio u jesen 1994. godine. Glavni autori ovoga plana bili su: ruski veleposlanik u Hrvatskoj Leonid Kersteđijane, američki veleposlanik u Hrvatskoj Peter Galbraith, francuski veleposlanik u Hrvatskoj Jean-Jacques Gaillarde i predstavnici Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji. Srpskoj strani je ovaj plan davao veliku autonomiju koja se očitovala kroz vlastite simbole, vladu, policijske snage, valutu i predsjednika.⁵⁴ Predsjednik Hrvatske Franjo Tuđman je krajem siječnja 1995. godine primio plan na uvid, za razliku od predstavnika RSK koji su, predvođeni Milanom Martićem, odbili primiti plan. Kao razlog za takav potez Martić navodi da Z-4 ne dozvoljava Srbima u Krajini da žive svi u jednoj državi. Bez opravdanog razloga navode kako se planom zastupaju interesi hrvatske strane. Planom Z-4 Krajina bi praktički postala država u državi.⁵⁵ Martićeva stajališta bila su slična i stajalištima Milana Babića koji je tvrdio da plan nije opcija i da je srpska država moguća jedino kao spoj RSK i Republike Srpske, koja bi se svrstala kao jedna od federalnih jedinica Savezne Republike Jugoslavije. Također, naglašava kako je srpska država moguća kao jedinstvena ili kao unitarna zajednica stvorena između RSK i Republike Srpske.⁵⁶ Neprihvatanje Plana Z-4 je bio jedna od pogrešaka vlade krajiških Srba koja je uzrokovala početak kraja Republike Srpske Krajine. Kasnijim odbijanjem ovog plana hrvatska strana je dobila zeleno svjetlo od svjetskih velesila za vojno-oslobodilačku akciju „Oluju“.

11.2. Bljesak

Planiranje operacije „Bljesak“ započelo je početkom prosinca 1994. godine. Cilj operacije bio je osvajanje okupiranog područja Zapadne Slavonije. Povod za ovu akciju bilo je nepoštivanje Gospodarskog sporazuma potpisanog između Republike Hrvatske i Republike Srpske Krajine 2. prosinca 1994. godine. Sporazum je obuhvaćao normalizaciju odnosa u Zapadnoj Slavoniji i uspostavu prometnice Zagreb-Lipovac. Prometnica je puštena u promet u drugoj polovici prosinca 1994. godine. Napetost se povećala 28. travnja 1995. godine kada je

⁵⁴ N. BARIĆ, n. dj., 474

⁵⁵ N. BARIĆ, n. dj., 475

⁵⁶ N. BARIĆ, n. dj., 477

ubijen Tihomir Blagojević od strane Hrvata iz njegova sela jer mu je navedeni ubio brata. Kao osvetu za Tihomira Srbi su, predvođeni njegovim bratom, otvorili vatru na automobile koji su prolazili cestom Zagreb-Lipovac. U tom divljačkom ispadu ubili su nekoliko hrvatskih civila i zarobili njih petero koje su ubrzo pustili na slobodu. Posredovanjem UNCRO-a (United Nations Confidence Restoration Operation in Croatia - Operacije Ujedinjenih naroda za obnovu povjerenja u Hrvatskoj) pokušavala se smiriti napetost i ponovno otvoriti autocesta, ali bez uspjeha jer srpska strana nije htjela pristati.⁵⁷ Zbog svega navedenog 1. svibnja 1995. godine u 5 sati i 21 minutu otpočela je akcija „Bljesak“. ⁵⁸ U četiri dana oslobođen je cjelokupan teritorij Zapadne Slavonije.⁵⁹ Prema riječima Boutros Boutros Ghaliya, glavnog tajnika UN-a u razdoblju od 1992. do 1996., ali i Hrvatskog helsinškog odbora, akcija „Bljesak“ nije bila operacija sustavnog provođenja terora nad civilnim srpskim stanovništvom, kao što je tvrdila srpska strana. Velika većina srpskih civila nije htjela ostati na ovom području, iako je na to bila pozvana, a razlog se mogao naći u srpskoj medijskoj propagandi koja je širila razne zastrašujuće priče o hrvatskoj vojsci. Kako su pobunjeni Srbi gledali na hrvatsku vlast možemo vidjeti u izjavi tadašnjeg predsjednika RSK Milana Martića početkom 1995. godine: „Zar da pristanemo na vlastitu smrt? Život u Hrvatskoj bio bi gori od svakog rata. Život u Hrvatskoj – zar bi to bio život?“⁶⁰

11.3. Oluja

Nakon brojnih neprihvatanja mirne reintegracije u hrvatski teritorij, hrvatsko rukovodstvo se odlučilo na provođenje vojne operacije kojom bi ovladao područjem čitave Krajine koja se nalazi na hrvatskom teritoriju. Kodno ime vojne operacije bilo je „Oluja“. Ona je započela 4. kolovoza 1995. godine u 4 sata ujutro.⁶¹ Završetak operacije objavio je tadašnji hrvatski ministar obrane Gojko Šušak 7. kolovoza 1995. godine.⁶² Ovom operacijom oslobođeno je 18,4% od ukupne površine hrvatskog teritorija. Danas je Oluja simbol pobjede u Domovinskom ratu. Jedini okupirani teritorij koji je ostao pod vlašću pobunjenih Srba bio je

⁵⁷ Ivan BRIGOVIĆ, dr. sc. Natko MARINČIĆ JERČIĆ, Ivan RADOŠ, *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995., dokumenti, knjiga 17., Dokumenti vojne provenijencije "Republike Srpske Krajine" (svibanj - listopad 1995.)*, Hrvatski memorijalno dokumentacijski centar Domovinskog rata, Zagreb, 2015, 420

⁵⁸ A. NAZOR, n. dj., 239

⁵⁹ A. NAZOR, n. dj., 240

⁶⁰ I. BRIGOVIĆ, N. MARINČIĆ JERČIĆ, I. RADOŠ, n. dj., 438

⁶¹ I. BRIGOVIĆ, N. MARINČIĆ JERČIĆ, I. RADOŠ, n. dj., 449.

⁶² I. BRIGOVIĆ, N. MARINČIĆ JERČIĆ, I. RADOŠ, n. dj., 465

teritorij istočne Slavonije, Baranje i Srijema. Ova okupirana područja vraćena su u hrvatski posjed mirnom reintegracijom hrvatskog Podunavlja 1998. godine.

12. ZAKLJUČAK

Srpska pobuna u Hrvatskoj nastala je na temelju nepoštivanja zakonskih regulativa. Jedan od takvih primjera je i osnivanje Zajednice općina Sjeverne Dalmacije i Like na kojima se vanzakonskih okvira stanovnici ujedinjuju u navedenu zajednicu. Pasivno djelovanje JNA, koja se u početnoj fazi pobune prikazivala kao mirotvorac, dalo je srpskom narodu u Hrvatskoj slobodni zamah prema otvorenom sukobu. Geneza srpske pobune vuče svoje korijene još u vrijeme 1986. godine kada izlazi „Memorandum SANU“ kojim znanstvena elita „potpiruje“ srpski nacionalizam prikazujući Srbe kao potlačeni narod unutar Jugoslavije. Nezadovoljstvo je bilo izraženo i u većoj autonomiji Kosova i Vojvodine što je srpska strana gledala kao otimanje njezinog teritorija. Djelovanjem srpskih informativnih sredstava kod hrvatskih Srba stvorila se slika o Hrvatima kao genocidnom narodu. Srpski mediji su pokušali izjednačiti novonastalu hrvatsku državu s Nezavisnom Državom Hrvatskom iz razdoblja Drugog svjetskog rata. Ovakva propaganda naišla je na veliko prihvaćanje unutar Krajine. Iz ovoga možemo vidjeti kako je sistem ove planirane pobune pazio na svaki detalj jer se podizanjem mržnje podizao i moral krajiških Srba. Kako su godine odmicale ovakva propaganda je imala negativan utjecaj i dovela je do niskog vojnog i civilnog morala unutar struktura Krajine. Mnoge paravojne jedinice koje su djelovale na početku rata izgubile su svoju glavnu ulogu; osvajanje i pljačku. Organiziranost Krajine u političkom smislu nije bila na visokoj razini. Primjer loše organiziranosti imamo u neprihvatanju plana Z – 4 od strane Martića, koji je Babić očajničkim pokušajima htio prihvatiti pred Oluju. Loš odnos krajiške vlasti prema međunarodnoj zajednici te nepoštivanje i odugovlačenje s provođenjem mirovnih ugovora storili su preduvjete za priklanjanje međunarodne zajednice Hrvatskoj. Sve to je naposljetku rezultiralo hrvatskim oslobodilačkim vojnim akcijama. Nakon suživota od 45 i više godina, srpsko stanovništvo u Hrvatskoj potpalo je pod beogradsku propagandu i tako, ispunjeno mržnjom, pokušalo stvoriti svoju državu. Sva prava i jednakost bila su im zagwarantirana hrvatskim Ustavom, ali mržnja je bila ta koja ih je vodila na njihovom putu propasti.

13. BIBLIOGRAFIJA

13.1. Literatura

BARIĆ Nikica, *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990.-1995.*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2005.

BRIGOVIĆ Ivan, dr. sc. MARINČIĆ JERČIĆ Natko, RADOŠ Ivan, *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995., dokumenti, knjiga 17., Dokumenti vojne provenijencije "Republike Srpske Krajine" (svibanj - listopad 1995.)*, Hrvatski memorijalno dokumentacijski centar Domovinskog rata, Zagreb, 2015.

NAZOR Ante, PUŠEK Tomislav, *Domovinski rat – Pregled političke i diplomatske povijesti*, Nakladni zavod Globus, Hrvatsko memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, Zagreb, 2018.

NAZOR Ante, *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990-ih (Republika Hrvatska i Domovinski rat: pregled političkih i vojnih događaja 1990., 1991. – 1995./1998.) / Greater Serbia aggression against Croatia in the 1990s (The Republic Croatia and the Homeland War: Overview of political and military developments 1990, 1991 – 1995/1998)*, Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, Zagreb, 2011.

ŠETIĆ Nevio, *Ostvarenje suvremene hrvatske države. Od pojave višestranačja 1989. do nastanka samostalne, međunarodno priznate i teritorijalno cjelovite Republike Hrvatske*, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli – Geaidea, Pula, 2013.

13.2. Web stranice

Hrvatski sabor, *19. svibnja - Referendum o hrvatskoj samostalnosti* [<https://www.sabor.hr/hr/o-saboru/povijest-saborovanja/vazni-datumi/19-svibnja-referendum-o-hrvatskoj-samostalnosti>], zadnji pristup 27. kolovoza 2021.]

Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Vukovar [<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=65649>], zadnji pristup 27. kolovoza 2021.]

MARTINIĆ JERČIĆ Natko, NAZOR Ante, “*Ubojstva hrvatskih policajaca 2. svibnja 1991. – najava velikosrpske agresije na Hrvatsku*” (<https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=321805&lang=hr>, zadnji pristup 26. kolovoza 2021.)

MIŠKULIN Ivica “*Republika Hrvatska i mirovna operacija Ujedinjenih naroda: kada, kako i zašto je došlo do njezine realizacije?*” (<https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=151666>, zadnji pristup 27. kolovoza 2021.)

NAZOR Ante, SEKULA GIBAČ Janja, “*Proces pokušaja normalizacije hrvatsko-srpskih odnosa i mirne reintegracije Republike Srpske Krajine 1994./1995. na okupiranom području*”

zapadne Slavonije”
(<https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=180505>, zadnji pristup 28. kolovoza 2021.),

Proleksis enciklopedija, *Ćosić, Dobrica* [<https://proleksis.lzmk.hr/16636/>], zadnji pristup 24. kolovoza 2021.]

SIROTKOVIĆ Jakov, “*Ekonomska komponenta iluzije centralnosti*”
(<<https://hrcak.srce.hr/105723>>, zadnji pristup 25. kolovoza 2021.)

Davor MARIJAN, „*Bitka za Vukovar*“ (<https://hrcak.srce.hr/11352_398>, zadnji pristup 12. rujna 2021.)